

آفتابی در میان سایه‌ای

سیده زینب موسوی هاشمی

www.ketab.ir

سرشناسه: موسوی هاشمی، سیده زینب، ۱۳۵۳-
عنوان و نام پدیدآورنده: آفتابی در میان سایه‌ای / سیده زینب موسوی هاشمی
مشخصات نشر: تهران: دیبای دانش، ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری: ۳۹۲ ص
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۴۴-۳۱-۶

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: غزالی، محمد بن محمد، دیدگاه درباره شناخت (فلسفه)، کیمیای سعادت - نقد و تفسیر
موضوع: مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، مثنوی - نقد و تفسیر
موضوع: شناخت در ادبیات، بندگی (اسلام) در ادبیات، نثر فارسی، قرن هفتم - تاریخ و نقد، شعر فارسی، قرن
۷ - تاریخ و نقد

موضوع: cognition in literature- Persian prose literature- 11th century- History and criticism;
Persian poetry- 13th century- History and criticism

رده‌بندی کنگره: BBR۶۱۱

رده‌بندی دیویی: ۱۸۹/۱

شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۳۱۰۱۴

www.ketab.ir

عنوان: آفتابی در میان سایه‌ای

نویسنده: سیده زینب موسوی هاشمی

طراح جلد: غزل اشرف‌پور

ناشر: دیبای دانش

نوبت و تاریخ چاپ: اول - ۱۴۰۰

شمارگان: ۶۰۰ نسخه

قیمت: ۱۱۸۰۰۰ تومان

تهران - میدان انقلاب - ابتدای کارگر جنوبی - کوچه رشتچی - پلاک ۱۴ - واحد ۴.

☎ ۰۲۱۶۶۹۲۲۰۲۷

☎ ۰۹۱۲۴۸۵۹۵۶۴

🌐 www.Dibayedanesh.ir

✉ Diba_Danesh10904@yahoo.com

📠 Telegram.me/diba_danesh

📷 Instagram.com/Dibayedaneshpub

۰۹۱۶۳۹۲۴۵۷۵-۰۹۳۸۳۰۱۰۱۸۴

تماس با نویسنده:

zeinab.m.hashemi@gmail.com

کلیه حقوق این کتاب متعلق به مؤلف است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست

۱۹	پیشگفتار.....
۲۳	فصل اول جستنی‌ها.....
۲۴	مقدمه.....
۲۵	بخش نخست معرفت حق تعالی.....
۲۵	الف: تنزیه و تقدیس.....
۲۹	ب: آینه ذات.....
۳۰	ج: معرفت افعالی.....
۳۲	د: در همین نزدیکی.....
۳۵	ه: نسخت مختصر.....
۳۷	و: مراتب شناخت.....
۳۹	ز: محدودیت ادراک.....
۴۱	ح: راه و بیراه.....
۴۳	ط: تعظیم حق تعالی.....
۴۴	ی: سعادت برتر.....
۴۸	ک: عشق فانی.....
۵۰	ل: تحلی صفات.....
۵۲	م: اتحاد ظاهر و مظهر.....
۵۳	ن: کمند لطف.....
۵۵	بخش دوم معرفت آخرت.....
۵۵	الف: حقیقت مرگ.....
۵۹	ب: مراد و مطلوب.....
۶۱	ج: صفات نفس.....
۶۲	د: تجسم اعمال.....
۶۴	ه: حاصل کشت.....

۶۵	و: دفع خطر
۶۷	ز: آتش حسرت
۷۱	فصل دوم جَستنی‌ها
۷۲	مقدمه
۷۳	بخش نخست در شناخت نفس خویش
۷۳	الف: خودشناسی
۷۷	ب: کالبد ظاهر و معنی باطن
۷۹	ج: لشکر دل
۸۱	د: هدف از خلقت آدمی
۸۱	هـ: ریشه‌های خوب و بد در آدمی
۸۶	و: آیند دل
۸۸	ز: اصل و گوهر آدمی
۹۰	ح: نور یا ظلمت
۹۲	ط: رؤیای صادقه
۹۳	ی: وحی دل
۹۵	ک: قدرت دل
۹۸	ل: شور چشمی
۱۰۱	م: پیغامبر اعظم
۱۰۳	ن: نردبان کمال
۱۰۴	س: عالم اصغر
۱۰۵	ع: کلید دانایی
۱۰۷	ف: بقای روح
۱۰۷	ص: گوهر کمال
۱۰۹	ق: عجز بشر
۱۱۳	ر: منع از مباح
۱۱۴	ش: گردیدن دل
۱۱۵	ت: طبع و عادت
۱۱۷	ث: پیوند تن و دل
۱۱۹	بخش دوم معرفت دنیا
۱۱۹	الف: توشه‌گاه دیگر سرای

۱۲۰.....	ب: مکر دنیا
۱۲۶.....	ج: سنگینی طعام دنیا
۱۲۷.....	د: لذات ماندگار
۱۲۸.....	ه: اندازه ضرورت
۱۳۳.....	فصل سوم توشه راه
۱۳۴.....	مقدمه
۱۳۵.....	بخش اول اعتقاد مسلمانی
۱۳۵.....	الف: باور تهلیل
۱۳۷.....	بخش دوم طلب علم
۱۳۷.....	الف: علم سودمند
۱۴۰.....	ب: آب صافی
۱۴۳.....	بخش سوم طهارت
۱۴۳.....	الف: عشق شرکت سوز
۱۴۴.....	ب: برکنیدن خزوب
۱۴۶.....	ج: پاکی از گناه
۱۴۷.....	د: ذکر در طهارت
۱۵۱.....	بخش چهارم نماز
۱۵۱.....	الف: کلید بهشت
۱۵۲.....	ب: صورت بی جان
۱۵۳.....	ج: اسرار نماز
۱۵۶.....	د: مانع حضور
۱۵۷.....	د: دیدار جمعی
۱۵۱.....	بخش پنجم روزه
۱۵۹.....	الف: لقمه‌های راز
۱۶۱.....	بخش ششم تلاوت نور
۱۶۱.....	الف: انوار هدایت
۱۶۲.....	ب: گذر از قشر

۱۶۳.....	ج: غور در اعماق.....
۱۶۵.....	بخش هفتم ذکر.....
۱۶۵.....	الف: یاد یار.....
۱۶۶.....	ب: استغراق در ذکر.....
۱۶۷.....	ج: کلمات پاکیزه.....
۱۶۸.....	د: ذکر حق.....
۱۷۱.....	بخش هشتم دعا.....
۱۷۱.....	الف: شمیم اجابت.....
۱۷۳.....	ب: اصرار در طلب.....
۱۷۴.....	ج: مانع اجابت.....
۱۷۷.....	بخش نهم سنت رسول.....
۱۷۷.....	الف: قلعه امن.....
۱۷۸.....	ب: ویژگی پسندیده.....
۱۸۱.....	بخش دهم کسب روزی.....
۱۸۱.....	الف: یاری یار.....
۱۸۳.....	ب: حفظ برکت.....
۱۸۵.....	بخش یازدهم طلب حلال.....
۱۸۵.....	الف: لقمه پاک.....
۱۸۷.....	بخش دوازدهم حق صحبت.....
۱۸۷.....	الف: دوستی برای خدا.....
۱۸۸.....	ب: غرض از دوستی.....
۱۹۰.....	ج: لایق صحبت.....
۱۹۱.....	د: هم صحبتی خوش خو.....
۱۹۲.....	ه: دستگیری افتاده.....
۱۹۳.....	و: حرمت پیر.....
۱۹۳.....	ز: غیب نادیدن.....
۱۹۴.....	ح: پیشکش سلام.....
۱۹۵.....	ط: بیمار پیرسان.....

پیشگفتار

پیرو پیام‌آوران وحی الهی، هنرمندان و اندیشمندان پرشماری هر یک از زاویه نگرش و برداشت خویش، به شیوه‌های گوناگون نسل بشر را در پیشبرد اهداف عالی کمال، یاری‌گر شده‌اند.

در این میان، اندیشمندی هنرمند همچون امام محمد غزالی در قرن پنجم هجری و هنرمندی اندیشمند همانند مولوی جلال‌الدین بلخی در قرن هفتم هجری - به شیوه‌ی دیگر متفکران صاحب اثر، به مدد ذهن و قلم توانمند، درک و تجربه خویش از مسیر کمال را به انسان گنجینه‌ای ارجمند برای نسل‌های بعد به یادگار نهاده‌اند.

تحفه و ره‌آوردهایی که بر اساس شناخت ایشان از فطرت بکر آدمی، غالباً پایدار و قابل استناد می‌باشد؛ حتی برای انسانی که با دیوار بلند فناوری از مام طبیعت دور افتاده و در عصر پر هیاهوی ارتباطات، در دهکده‌ای جهانی محصور مانده است، اما همچنان درون وی تکاپوی غریبیست که در کورسوی خاطرش میلی‌تپنده برای بازگشت به اصل، فوران دارد؛ میلی که هیچ یک از تجارب رنگارنگ مادی را یارای پاسخگویی به آن نیست و همچنان ناآرام و سرگردان به دنبال آرامش حقیقی، حیران به هر دری می‌کوبد.

کتاب «کیمیای سعادت» که حاصل نگرش شریعتمدارانه امام محمد غزالی است از مهم‌ترین کتب در زمینه اخلاق و تصوف اسلامی است و

احکامی را در بر می‌گیرد که عمدتاً به شیوه رویکرد آدمی در طول فرصت محدود زندگی مربوط می‌شود. غزالی در این کتاب احکام را بر پایه اخلاق به‌عنوان راهبردی کاربردی، به زبان نثر تبیین می‌کند.

و اما مولوی، شاعر عارفیست که با بهره‌گیری از مضامین والای قرآنی، روایی و آرای اندیشمندان پیش از خود و نیز به مدد مکاشفات عرفانی، کتاب «مثنوی» را که سرشار از اندیشه‌های عرفانی-اسلامیست، پدید آورد. وی در این کتاب، اخلاق را بر پایه احکام سر لوحه تعلیم خویش قرار داده و با نهایت هنرمندی در خلال داستان‌های مثنوی در جهت بهبود منش اخلاقی و ارزش‌های والای انسانی با چینش ماهرانه واژگان فارسی دست به خلق اثری منظوم می‌زند تا خواننده را از مسیر حظ‌زیبایی‌شناسانه سخن، وادار به درنگی متفکرانه حول محور احکام شریعت نماید.

در واقع مولوی همچون غزالی معتقد است روح ربانی آدمی در مسیر نیل به نیستان که در حقیقت همان شایستگی جوار حضرت ربوبیت است باید در بوته مجاهدت و راهی پر خون روزگار وصل خویش را باز جوید تا از خامی به پختگی و از اسفل السافلین به اعلی‌علیین طی طریق کند.

این دو هنرمند که در فاصله زمانی دو سبک ادبی خراسانی و عراقی در دو قرن پنجم و هفتم می‌زیسته‌اند، هر یک کلام و نگاه خویش را بر اساس شیوه بیان رایج تنظیم کرده‌اند، این اثر که بر اساس پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز با موضوع «همانندی‌های مفهومی میان کیمیای سعادت غزالی و مثنوی مولوی» تنظیم شده است، قصد دارد با مقابله بینامتنی میان دو کتاب "کیمیای سعادت" و "مثنوی معنوی" زمینه بهره‌مندی بیشتر از مفاهیم بلند اخلاقی این دو اثر گرانسنگ در حوزه ادبیات تعلیمی را فراهم سازد.

لازم به توضیح است غزالی بر این مبنا که شناخت و بندگی را دو اصل برای نیل به سعادت ابدی می‌داند، پس از تبیین شناخت که مشتمل بر؛ معرفت

نفس، معرفت حق، معرفت دنیا و معرفت آخرت است به شرح ارکان مسلمانی که مبنای بندگی حق تعالی است می‌پردازد و این ارکان را شامل چهار رکن، عبادات، معاملات، مهملکات و منجیات می‌داند که تمام این‌ها در سایه داشتن اعتقاد مسلمانی معنا پیدا می‌کند اعتقادی که مبنای اساسش باور به کلام نورانی «لا اله الا الله محمد رسول الله» است.

منشأی که تالو انوارش بر جان مولانا جلال الدین بلخی نیز تابیدن می‌گیرد وی در بیانی کلی‌پایندی به احکام شریعت را گواهی بر اعتقاد بندگان به مسلمانی می‌داند، اشارات مثنوی به برخی از این ارکان قابل توجه است در این نوشتار هم سعی بر آنست که تا حد ممکن همانندی‌ها استخراج و مقابله گردد.

همچنین لازم به ذکر است که کیمیای سعادت علاوه بر پرداختن به مفاهیم اساسی و کلی شریعت به بیان جزئیات احکام شریعت نیز می‌پردازد اما مثنوی که در مفاهیم اساسی و کلی با کیمیای سعادت اشتراکات چشم‌گیر و فراوانی دارد فضایی برای پرداختن به جزئیات شریعت نیست هر چه هست شرح و بسط همان کلیات است با این حال در مواردی آنجا که در کیمیای سعادت جزئیاتی بیان می‌گردد همان را در مثنوی ذیل مفاهیم دیگر به صورت اشاراتی کلی می‌توان مشاهده کرد.

لازم به یادآوریست که تعداد انگشت‌شماری از مشابهت‌های ذکرشده در این پژوهش از منابعی همچون؛ فرار از مدرسه، بحر در کوزه و سرنی از آثار دکتر عبدالحسین رزین کوب و نیز شرح‌های نوشته شده بر مثنوی مولوی همچون؛ شرح مثنوی سید جعفر شهیدی گرفته شده و باقی، حاصل استنباط گردآورنده می‌باشد.

سیده زینب موسوی هاشمی